

Ohjeet:

Sähköisessä kyselylomakkeessa voi liikkua edestakaisin painamalla Edellinen- tai Seuraava -painikkeita. Kysely on mahdollista lähettää vastaamatta kaikkiin kysymyksiin, mutta osa kysymyksistä on merkitty pakollisiksi. Mahdolliset kysymyksiin annetut perustelut huomioidaan vastauksia analysoitaessa. Kyselyssä on runsaasti vastaustilaa lausujien vapaamuotoisille kommentteille. Vastauksia on mahdollista muokata ennen kyselylomakkeen lähettämistä. Kyselyn voi tarvittaessa keskeyttää painamalla Keskeytä-painiketta ja jatkaa vastaamista myöhemmin. Keskeytä-painikkeesta kysely vie automaattisesti sivulle, jossa on linkki jatkettavaan kyselyyn. Sivulla voi myös lähettää linkin sähköpostiisi. Viimeisen kysymyksen lopussa on Yhteenveto-painike, josta pääset tarkastelemaan laatimiasi vastauksia. Yhteenvetosivulta pääset muokkaamaan (Muokkaa vastauksia -painike) ja tulostamaan (Tulosta-painike) kyselyn. Tämän jälkeen kysely pitää vielä lähettää.

Vastauksien lähetys: Kun kyselyyn vastaaminen on valmis, paina kyselylomakkeen yhteenvetosivun lopussa olevaa Valmis-painiketta. Lähettämisen jälkeen kyselyvastausta ei ole enää mahdollista täydentää tai muokata.

Tämä on kyselyn tekstitiedostoversio, jota voi käyttää lausuntopyyntöä käsittelemisen helpottamiseksi. Toimielimen käsittelyssä voidaan noudattaa esimerkiksi menettelyä, jossa lausuntoa työstetään tekstitiedostomuotoisena ja käsittelyn lopuksi tekstitiedostoon laaditut vastaukset syötetään kyselyyn.

Sähköisen kyselyn Internet-osoite: <https://www.webropolsurveys.com/S/392351745CE21196.par>

Lisätietoja lausuntopyyntöä antavat:

Projektijohtaja, alivaltiosihteeri Tuomas Pöysti, p.0295163012, s-posti tuomas.poysti@stm.fi
Osastopäällikkö, ylijohtaja, Outi Antila, p. 02951 63164, s-posti outi.antila@stm.fi
Osastopäällikkö, ylijohtaja Kirsi Varhila, p. 02951 63338, s-posti kirsi.varhila@stm.fi
Hallitusneuvos Pirjo Kainulainen, p. 0295163092, s- posti pirjo.kainulainen@stm.fi

Kyselyn tekniseen toteutukseen liittyvät kysymykset:

Osastosihteeri Jenni Rantalainen, p. 02951 63003, s-posti jenni.rantalainen@stm.fi
Projektisihteeri Jaana Aho, p. 02951 63395, s-posti jaana.aho@stm.fi

TAUSTATIEDOT

Vastaaajatahon virallinen nimi

Tehy ry,
Rauno Vesivalo Kirsi Sillanpää
Puheenjohtaja johtaja

Tehyn lausunnon valmisteluun ovat osallistuneet Tehyn yhteistyöjäsenjärjestöt; Suomen Bioanalytikkoliitto, Suomen Ensihoidoalan Liitto, Suomen Kätilöliitto, Suomen Lastenhoitoalan Liitto, Suomen Mielenterveyshoitoalan Liitto, Suomen Röntgenhoitajaliitto, Suomen sairaanhoitajaliitto ja Suomen Terveydenhoidon Ammattiliitto

Vastauksen kirjanneen henkilön nimi

Anna Kukka

Vastauksen vastuuhenkilön yhteystiedot

Tehy, PL 10, 00060 Tehy, Johtaja Kirsi Sillanpää, kirsi.sillanpaa@tehy.fi, puh.040 8207848; Kirsi Markkanen, kirsi.markkanen@tehy.fi

Lausuntopyynnön käsittelypäivämäärä toimitilimessä

Tehyn hallituksen kokous 22.3.2017

Toimielimen nimi

Tehy ry hallitus, puheenjohtaja Rauno Vesivalo

Onko vastaaja*

kunta
sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymä tai yhteistoiminta-alue
maakunnan liitto
muu kuntayhtymä tai kuntien yhteistoimintaelin
valtion viranomainen
järjestö
yksityinen palveluntuottaja
joku muu

Kysymykset

Kysymyksiä uudistuksen tavoitteista

Sosiaali- ja terveydenhuollon uudistamisen tavoitteena on kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä hillitä palveluista aiheutuvia kustannuksia 3 miljardilla eurolla vuoteen 2029 mennessä.

1. Voidaanko uudistuksella kaventaa väestön terveys- ja hyvinvointieroja sekä parantaa palvelujen yhdenvertaista saatavuutta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Järjestämisvastuun siirtäminen 18 maakunnalle voi tasoittaa niitä väestön hyvinvointi- ja terveyseroja, jotka johtuvat nykyisistä monista erilaisista ja eri kokoisista järjestämistahoista. Tehyn näkemys on, että ehdotettu malli valinnanvapauden toteuttamistavasta voi johtaa siihen, että paljon palveluja tarvitsevien kansalaisen hoidon saatavuus ja potilasturvallisuus vaarantuu pirstaleisen monituottajamallin myötä. Tehyn mukaan lakiluonnokseen liitetty ehdotus päätöksen teon tuesta on riittämätön varmistamaan palveluiden järjestämisvastuussa olevan tahon velvoitteet asiakasohjaukseen kuten asiakkaan tai potilaan oikeus tarvittaviin palvelukokonaisuuksiin tai oikeus valita palveluita järjestelmän eri tasoilla.

Tehyn näkemyksen mukaan ehdotettu valinnanvapauden toteuttamistapa johtaa eriarvoiseen valinnanmahdollisuuteen eri osissa maata tai eroihin yhdenvertaisuudessa valita sosiaali- ja terveyspalveluita kasvukeskusten ja haja-asutusalueiden väestön osalta. Erityisenä riskinä Tehy pitää sitä, että ehdotettu valinnanvapauden toteuttamistapa johtaa terveempien asiakkaiden/potilaiden ylihoitoon ja toisaalta taas sairaampien ja moniongelmallisten potilaiden alihoitoon. Valinnanvapausmalli parantaa palveluiden saatavuutta kasvukeskuksissa, koska suoran valinnan palvelujen tuottajia on siellä enemmän. Toisaalta suoran valinnan palveluiden sote-keskusten palveluvalikoima on terveydenhuollon asiantuntijavastaanottojen osalta nykyiseen nähden liian kapea-alainen. Tämä voi vaikeuttaa asiakkaan tai potilaan tarvitsemaa palvelutarpeen mukaista kokonaisuhoitoa erityisesti tilanteessa ennen kuin valinnanvapaus laajenisi (ns. laajennettu perustaso) vuonna 2021.

2. Edistääkö uudistus tarkoituksenmukaisella tavalla asiakkaan vaikutusmahdollisuuksia omiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa?

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan asiakkaan vaikutusmahdollisuuksien tarkoituksenmukaisuutta on vaikea arvioida lakiesityksen keskeneräisyyden vuoksi. Terveysshyötyjen näkökulmasta arvioituna vähän tai yksittäisiä palvelujen tarvitsevan asiakkaan tai potilaan osalta valinnanvapaus ja vaikutusmahdollisuudet lisääntyvät. Toisaalta asiakkaiden, jotka tarvitsevat useita erilaisia ja eritasoisia palveluja, kuuluvat kielivähemmistöön tai asuvat asutuskeskusten ulkopuolella, valinnanvapaus eri palveluntuottajien välillä sekä vaikutusmahdollisuudet omaan hoitoon todennäköisesti kapenevat. Tähän tulevat vaikuttamaan myös palveluntuottajille maksettavat korvaukset ja sopimusehdot. Tehyn näkemyksen mukaan asiakkaan vaikutusmahdollisuuksien kannalta on ratkaisevaa se, miten pirstaleisessa monituottajamallissa pystytään varmistamaan laaja-alainen palvelutarpeen arviointi, saumattomat palveluketjut, asiakasohjaus sekä yhtenäiset tietojärjestelmät.

3. Antaako uudistus asiakkaalle riittävät mahdollisuudet hakeutua asiakkaan omaan tilanteeseen sopivaan palveluun?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Pirstaleinen monituottajamalli edellyttää voimakasta resurssointia asiakkaiden palveluohjaukseen. Lakiesityksessä jää epäselväksi se, voiko maakunta päätöksellään ottaa suoran valinnanvapauden piiriin myös sellaisia palveluita, joita ei ole rajattu lakiesityksessä maakunnan liikelaitoksien palveluiksi esim. neuvolapalvelut.

Suoran valinnan palveluntuottajat voisivat esityksen mukaan myös tuottaa palvelua alihankintana antamalla asiakkaalle maksusetelin tietyissä itsenäisissä palvelukokonaisuuden osissa. Tämä lisäisi palveluntuottajan vastuuta tiedottaen nykyistä laajemmin asiakkaalle niistä palveluista, joihin hän on oikeutettu. Esimerkiksi suppean palveluvalikoiman sosiaali- ja terveyskeskuksessa ei esityksen mukaan välttämättä olisi omia erityistyöntekijöitä tai erikoistuneita hoitajavastaanottoja. Miten tässä tapauksessa varmistetaan asiakkaiden yhdenvertainen oikeus esim. lääkinnälliseen kuntoutukseen, ohjaukseen ja neuvontaan? Nykytilanteessa asiakas voi hakeutua ilman lääkärin lähetettä toimintakyvyn arviointiin ja toimintakykyä parantavaan ohjaukseen esim. akuuteissa tule-oireissa fysioterapeutin suoravastaanotolle. Tai miten varmistetaan asiakkaiden mahdollisuus yhdenvertaisiin ennaltaehkäiseviin palveluihin esim. neuvolatoiminnan yhdenmukaisuus, jos suoran valinnan palvelun tuottaja voi päättää maksuseteleillä tuotettavista palvelukokonaisuuksista ja niiden korvauksista.

Myös henkilökohtaisen budjetin saanut asiakas tai erikoissairaanhoidossa asiakaseteleillä tuotettava toiminta vaatii asiakasohjausta, jotta asiakkaalla on riittävästi tietoa valintansa pohjaksi. Asiakasohjauksen lisäksi erilaisten sopimusten laadinta eri palveluntuottajien kanssa, omavalvonta sekä yksilöasioiden ja oikeuksien ratkaiseminen vaatii resurssointia maakunnan liikelaitokseen. Monimutkainen järjestelmä edellyttää asiakkaalta kykyä arvioida omaa palvelutarvettaan ja palveluvaihtoehtoja.

4. Jos asiakkaalla on laaja-alaisia palvelutarpeita, toteutuuko uudistuksessa asiakkaan mahdollisuus saada tarpeen mukaisella tavalla yhteensovitettuja palveluita?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. **ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn mukaan valinnanvapauden, monituottajamallin ja yhtiöittämisen vaikutuksia integraatioon on vaikea arvioida. Toteutus tulee edellyttämään vahvaa ohjausosaamista valtion ja maakuntien välillä, järjestäjien ja tuottajien välillä sekä asiakasrajapinnassa. Sen sijaan asiakkaan palveluiden ja

tietojärjestelmien kannalta integraatio jää Tehyn arvion mukaan ainakin tässä vaiheessa keskeneräiseksi eikä täytä tältä osin uudistuksen alkuperäisiä tavoitteita.

Sote- järjestämislaki- ja valinnanvapauslakiesityksissä on ehdotettu, että maakunta vastaa palveluketjuista ja palveluintegraation toteutumisesta. Käytännössä maakunnan voi olla mahdoton valvoa eri tasoilla, eri tuottajien toimesta ja ketjutetuissa palveluissa toteutettavaa palvelukokonaisuutta. Laaja-alaisia palveluita tarvitsevan asiakkaan mahdollisuus saada tarpeellisia ja yhteen sovitettuja palveluita edellyttää kattavaa, monialaista palveluntarpeen arviointia ja siihen liittyvien hoito- ja kuntoutussuunnitelmien kirjaamista. Tehyn näkemyksen mukaan myös julkisen puolen yhtiöittämisvelvoite lisää rajapintoja saumattomiin hoitoketjuihin. Esimerkiksi laboratorio- ja kuvantamispalveluiden yhtiöittämisvelvoite voi hidastaa asiakkaan hoitoa, jos kliiniset tukipalvelut joudutaan hakemaan eri toimipisteistä. Yhtiöittämisvelvoitteesta johtuen myös alueellisia integroituja palveluita, hoitoketjuja, tai kustannustehokkaita työnjakomalleja voidaan joutua purkamaan erillisten palveluntuottajien takia.

Lisäksi Tehyn näkemyksen asiakkaiden oikeus yhdenvertaisiin sote-palveluihin edellyttää myös palvelukokonaisuuksien sisällön määrittelemistä erityisesti suoran valinnan palvelujen osalta.

5. Antaako uudistus riittävät edellytykset saavuttaa 3 miljardin euron kustannusten kasvun hillinnän tavoite?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan esitetyllä valinnanvapauden toteuttamistavalla on vaikea hillitä kustannuksia. Luonnosteltu malli heikentää tavoitellun integraation toteuttamista, jonka toteutuminen on keskeistä kustannusten kasvun hillitsemiseksi. Mikäli lisäksi toimeenpannaan yhtiöittämisvelvoite, romutetaan jo kehitetyt alueelliset integroidut mallit ja vaarannetaan nykyisentasoinen erikoissairaanhoidon ja sairaalapalvelujen laatu ja saatavuus. Tehyn näkemyksen mukaan integraatiolla saatavien säästöjen mahdollinen kariutuminen johtaa säästöjen etsitään henkilöstön palvelussuhteen ehtoja ja työmarkkina-asemaa heikentämällä. Erityisesti tämä kohdistuisi naisvaltaiseen sosiaali- ja terveysalaan. Henkilöstön asemaan liittyviä riskejä on jo nyt realisoitunut muissa Pohjoismaissa. Säädetävän lainsäädännön yhteydessä on tarkemmin arvioitava henkilöstövaikutukset sekä alan vetovoiman säilyminen korkeatasoisten sote-palveluiden tuottamiseksi tulevaisuudessa.

Monituottajamallin pirstaleisuus, lukuisat uudet rajapinnat ja niiden tuottamat ongelmat kuten mm. useisiin palveluntuottajiin liittyvä sopimusten hallinta, yhtenäisten tietojärjestelmien rakentaminen, maksusetelien ja asiakassetelien käyttöön otto sekä asiakasohjaus tulee tarkastella siten, että sujuvat ja saumattomat palvelukokonaisuudet sekä kustannussäästöt toteutuvat. Tehyn näkemyksen mukaan järjestelmän pystyttämiseen, seurantaan, ohjaukseen ja valvontaan liittyvät kustannukset on aliarvioitu.

Tehy toteaa myös, että maksuseteleillä, asiakaseteleillä ja henkilökohtaisella budjetilla toteutettaneen myös sellaisia palveluita, joissa nykyisin asiakkaan omavastuu on suurempi. Kiinteä budjettiraami voi pahimmassa tapauksessa johtaa sosiaali- ja terveystalouden karsintaan näiden kasvavien rakenteellisten ja investointikustannusten seurauksena.

6. Toteutuuko demokratia esityksessä riittävällä tavalla? Jos ei, miten esityksen kansanvaltaisuutta voisi vahvistaa?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. **ei kantaa**

Vapaamuotoiset huomiot

Kansanvaltaisuutta voidaan lisätä varmistamalla laajempi palvelutuotanto maakuntien liikelaitoksissa, jotka toimivat maakuntavaltuustojen ohjauksessa. Lisäksi yhteiskuntavastuun toteutumisen osalta tulee säätää laaja yhteiskuntavastuun lainsäädäntö palveluntuottajille.

Tehy suhtautuu valinnanvapauden lisäämiseen varovaisen myönteisesti, mutta ei kannata valinnanvapauden laajentamista erikoissairaanhoidon nykyisestäään. Valinnanvapauden laajentamiseen tulee siirtyä hallitusti portaittain esim. pilottien kautta ja samalla hyödyntää kokemuksia valinnanvapauteen liittyvistä kokeiluista. Lakiesityksen liitteenä olevassa hallituksen vaikutusarvioinnissa on arvioitu, ettei ehdotetulla valinnanvapausmallilla ehkä saavutettaisi sote-uudistuksen alkuperäisiä tavoitteita mm. terveyserojen kaventumista tai yhdenvertaista oikeutta hoitoon.

Tehy pitää esitetyssä valinnanvapausmallissa ongelmallisena sitä, että suoran valinnan palveluissa palvelun tuottaja voisi määrittellä maksuseteleillä tuotettavan palvelun sisällön, sen edellyttämän erityisosaamisen sekä maksuseteleiden arvon maksuseteleipalveluntuottajille. Esitetty mallissa yksityinen palveluntuottaja voisi näin määrittellä verovaroin kustannettujen palveluiden sisältöä, laatua ja palvelutoiminnan edellyttämää osaamista. Toisaalta maakunnalla ei ole ehdotetussa valinnanvapausmallissa riittävästi välineitä suoran valinnan palvelun tuottajien ohjaukseen tai valvontaan. Tehyn näkemyksen mukaan maakunnan tulisi voida määrittellä maksuseteleillä tuotettavien palveluiden palvelukokonaisuudet, niiden edellyttämän erityisosaamisen sekä eritasoisten maksuseteleiden arvon maksuseteleiden palveluntuottajille. Muussa tapauksessa esitys voi johtaa tilanteeseen, jossa maksuseteleillä tuotettavien palvelujen osalta kilpaillaan ainoastaan hinnalla tai asiakkaalle ei kerrota oikeudesta tiettyyn palvelukokonaisuuden osaan lainkaan esim. oikeuksista lisätutkimuksiin, kuntoutukseen tai suun terveydenhuollon ennaltaehkäiseviin palveluihin. Tehyn näkemyksen mukaan tämä voi johtaa myös palvelutoiminnan kehittymisen hidastumiseen tai siirtää hoidon ja kuntoutuksen painopistettä ennaltaehkäisystä entistä enemmän sairaanhoitopainotteisempaan suuntaan.

Ehdotetussa valinnanvapausmallissa on esitetty, että maakunnan olisi otettava asiakasseteli käyttöön vähintään 15 % (ei kiireellisten, julkisen vallan käyttöä, vaativien tai keskitettävien palveluiden osalta) palveluiden kokonaiskustannusten osalta. Tehyn näkemyksen mukaan tämä rajoittaisi maakunnan itsehallintoa. Sen vaikutukset voisivat vaarantaa laajan ympärivuorokautisten päivystyspalveluiden toteutumista tai aiheuttaa työvoimapulaa erityisosaajista. Kehitys voisi johtaa myös maakunnan liikelaitoksessa tuotettavien palveluiden kohdentumiseen pelkästään vaativien, moniongelmallisten potilaiden hoitoon.

Ehdotettu malli voi johtaa palveluntuottajien eriarvoiseen asemaan koulutus-, kehittämis- ja tutkimustoiminnan velvoitteiden osalta.

Tehyn näkemyksen mukaan ehdotettu valinnanvapausmalli voi myös johtaa julkisten palvelujen tuottamisvastuun siirtymiseen yksityisten yritysten vastuulle. Tällä on merkittävä vaikutus myös henkilöstövoimavarojen siirtymiseen pois julkiselta sektorilta.

7. Edistääkö uudistus toimintatapojen muutosta ja uusien palveluinnovaatioiden käyttöönottoa, millä voidaan varautua tulevaisuuden haasteisiin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanvapausmallissa ei ole käsitelty palveluntuottajien velvollisuutta osallistua asiakkaan hoidon tai kuntoutuksen palvelutoiminnan tutkimukseen, kehittämiseen eikä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutukseen. Ehdotettu malli voi johtaa palveluntuottajien eriarvoiseen asemaan koulutus-, kehittämis- ja tutkimustoiminnan velvoitteiden osalta. Toisaalta tämän seurauksena terveystieteellisen parhaaseen saatavilla olevaan tietoon perustuvan toiminnan käyttöön otto voi hidastua. Tehyn näkemyksen mukaan palveluntuottajien velvollisuudesta osallistua sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutukseen sekä terveystieteelliseen tutkimus- ja kehittämistoimintaan tulee säätää jatkovalmistelussa.

Tehyn näkemyksen mukaan esitetty valinnanvapausmalli voi johtaa myös hoidon ja kuntoutuksen painopisteen siirtymiseen sairauspainotteisempaan suuntaan ellei palveluntuottajille maksettavissa korvausperusteissa ole kannustimia monialaiseen johtamiseen tai ennaltaehkäisevään palvelutoiminnan kehittämiseen. Hoidon vaikuttavuuden arvioinnissa tulee kehittää mittareita ja arvioida tuotettua terveyshyötyä sekä integroitujen, monialaisten palvelukokonaisuuksien toteutumista eri maakuntien alueella.

Kysymyksiä lakiluonnoksen yksityiskohdista

8. Sosiaali- ja terveydenhuollon valinnanvapauslakiluonnoksen 3 luvussa säädettäisiin asiakkaan suoran valinnan sosiaali- ja terveyspalveluista.

8a. Ovatko säännökset suoran valinnan palveluista riittävän selkeitä siltä osin, mitkä palvelut kuuluvat yhtiötettävien valinnanvapauspalveluiden piiriin ja mitkä kuuluvat maakunnan liikelaitoksen tuottamiin palveluihin?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin

d.
e.

ei
ei kantaa

Jos ei, miten olisi tarkoituksenmukaista määritellä ne perusteet, joilla maakunnat määrittelevät tarkemmin sote-keskuksissa tuotettavat perustason ja laajennetun perustason palvelut?

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiesityksen keskeneräisyyden vuoksi suoran valinnan palveluiden ja maakunnan liikelaitoksen tuottamien palvelujen jakautuminen jää epäselväksi. Suoran valinnan palveluissa esim. nykykäytännön mukaisesti toteutettavien muiden terveydenhuollon ammattihenkilöiden kuin lääkäreiden vastaanotto toiminta jää epäselväksi. Mikäli luonnostellun tyyppiseen valinnanvapausmalliin mentäisiin, eri toimijoiden tehtävien ja vastuiden tarkka määrittely hoitoketjuissa ja palveluverkostoissa on olennaista. Nuo linjaukset tulisi tehdä valtakunnallisesti yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.

Suoran valinnan palveluissa terveydenhuollon ammattihenkilöiden vastaanotto toiminta tulisi turvata nykykäytäntöjen mukaisena, ettei uudistuksessa menetetä jo vuosia käytössä olleita terveydenhuollon ammattihenkilöiden kustannustehokkaita työnjakomalleja ja lisätä turhia lähetekäytäntöjä tai vastaanottokertoja eri terveydenhuollon ammattihenkilöille. Esimerkkeinä näistä työnjakomalleista ovat mm. rajattu lääkkeen määrääminen, erikoistuneet sairaanhoitajavastaanotot (diabetes-, astma-, reuma-, muisti- ym. hoitajavastaanotot) sekä fysioterapeuttien suoravastaanotto toiminta. Tehy on huolissaan esitetystä mallissa myös laboratorio- ja kuvantamispalveluiden yhtiöittämisvelvoitteesta tai näiden palveluiden hankkimisesta maksuseteleillä. Esitetty malli johtaa alueellisten keskitettyjen laboratorio- ja kuvantamisen kunnallisten liikelaitosten ja yhteneväisten toimintakäytäntöjen purkamiseen.

Osin valinnanvapausmallista saa sen käsityksen, että suoran valinnan palveluntuottaja voi itse määritellä matalan kynnyksen vastaanotto toiminnan järjestämisen joko omana toimintana tai maksuseteleillä. Tätä Tehy pitää ongelmallisena. Osittain epäselvä esitys valinnanvapausmallista antaa käsityksen, että tiettyjä palvelukokonaisuuksien osia esim. lääkinnällistä kuntoutusta, erityistyöntekijöiden palveluja tai laboratorio- ja kuvantamispalveluja kannustetaan hankkimaan maksuseteleillä irrallisena osana asiakkaan kokonaishoidosta.

Tehyn näkemyksen mukaan toimintakykyä tukevien palveluiden esim. fysioterapian ja kuntoutuksen tulee olla kiinteä osa asiakkaan kokonaishoitoa. Lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvien apuvälinepalvelujen tuottaminen jää esitysluonnoksessa epäselväksi. Nykytilanteessa keskitetyillä apuvälinepalveluilla on pystytty vastaamaan nopeasti asiakkaan palvelutarpeeseen ja toimimaan kustannustehokkaasti myös apuvälineiden kierrätyksessä. Apuvälineiden hankinta irrallisena esim. maksuseteleillä vähentäisi asiakkaan palvelutarpeen päättymisen jälkeen käyttämättömäksi jääneen apuvälineen hyötykäyttöä.

Myös suun terveydenhuollon yksikön valinta erillisenä sosiaali- ja terveyskeskuksista tai suun terveydenhuollon palveluista osan toteuttaminen, ehdotetun mallin mukaisesti maksuseteleillä, voi johtaa suun terveydenhoidon eriytymiseen irralliseksi osaksi potilaan muusta terveydenhoidosta. Ehdotettu malli ei ota riittävästi huomioon suun terveyden merkitystä osana asiakkaan kokonaisterveyttä.

Hallituksen esitysluonnoksessa jää epäselväksi kuuluko lasten- ja äitiysneuvolapalvelut valinnanvapauden piiriin. Esitysluonnoksen mukaan äitiys- ja lastenneuvolapalveluita ei ole nimenomaisesti määritelty maakunnan liikelaitoksen tehtäväksi, vaan maakunta voisi päättää, että suoran palvelun piiriin kuuluisi myös muita kuin lakiluonnoksessa nimettyjä terveydenhuoltolain mukaisia palveluita. Tehyn näkemyksen mukaan äitiys- ja lastenneuvolapalveluilla on merkittävä tehtävä lasten ja raskaana olevien naisten terveyden edistämisen lisäksi koko perheen hyvinvoinnin tukemisessa. Uudistuksessa tulee taata perheiden peruspalvelujen kokonaisuuden säilyminen lähipalveluina ja lapsiperhepalveluiden jatkuvuus, erityisesti tukea tarvitseville perheille.

Lakiesitysluonnoksessa esitetään, että ns. laajennettuun perustasoon kuuluvina sosiaali- ja terveyskeskus voisi tuottaa tiettyjä asiakkaan tilapäisesti ja lyhytaikaisesti tarvitsemia sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita. Tehyn näkemyksen mukaan käytännössä sosiaalipalveluja tarvitsevan asiakkaan kohdalla on kuitenkin vaikea arvioida, milloin asiakkaan palvelutarve on lyhytaikaista ja tilapäistä tai milloin palvelun tarve on pitkäaikaista.

Lakiesitysluonnoksessa jää epäselväksi tuottavatko sosiaali- ja terveyskeskukset myös lyhytaikaisia palveluja asiakkaalle maakunnan liikelaitoksen tekemän palveluntarpeen arvioinnin perusteella vai tuotetaanko nämä palvelut maakunnan liikelaitoksen toimipisteissä. Tehyn näkemyksen mukaan lyhytaikaisten ja tilapäisten sekä pidempiäaikaisten palvelujen erottelu voi johtaa asiakkaan kannalta epätarkoituksenmukaiseen palvelurakenteeseen ja päällekkäiseen toimintaan.

Tehy ei kannata yhtiöittämisvelvoitetta, joka aiheuttaa monenlaisia riskejä asiakkaille ja henkilöstölle.

8b. Turvaako maksusetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämisvastuun kannon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan esitetyssä valinnanvapausmallissa maakunta ei voi valvoa maksusetelipalveluntuottajia. Esityksen mukaan maakunta voi esittää laatuun liittyviä vaatimuksia suoran valinnan palvelun tuottajalle, mutta lakiesitysluonnos ei anna Tehyn mukaan riittävästi välineitä maakunnalle ohjata tai valvoa maksusetelin palveluntuottajaa.

Esitysluonnoksessa suoran valinnan palvelun tuottaja voisi itse määritellä maksusetelillä hankittavat palvelut, niiden sisällön ja arvon maksusetelin palveluntuottajalle. Tehyn näkemyksen mukaan maksusetelijärjestelmästä johtuen maakunnan olisi käytännössä mahdotonta valvoa suoran valinnan tuottajien eli sosiaali- ja terveyskeskusten tuottaman palvelujen kokonaisuutta, hoidon laatua tai asiakkaan tai potilaan oikeutta palvelutarpeensa mukaiseen hoitoon.

8c. Onko maksusetelijärjestelmässä sote-keskuksen oikeuksista ja velvollisuuksista säädetty tarkoituksenmukaisesti?

- a. kyllä

- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiesityksessä sote-keskusten palveluvalikoima ja tehtävät on määrittelemättä, ja kuitenkin sote-keskusten tulisi vastata maksuseteleiden myöntämisestä. Asiakkaan oikeus maksusetelipalveluun jää epämääräiseksi.

Esitetty valinnanvapausmalli kannustaa suppean palveluvalikoiman sosiaali- ja terveyskeskuksia olemaan käyttämättä maksuseteleitä, ellei velvollisuutta tiettyjen palveluiden tuottamisesta ole tarkemmin määritelty. Toisaalta suoran valinnan palveluntuottajat voivat päättää maksuseteleiden sisällöstä. Tämä voi johtaa siihen, että maksuseteleiden hinta määritellään liian alhaiseksi, jolloin erikoisosaajilla (esim. erikoistuneet erityistyöntekijät, kliiniset asiantuntijat) ei ole halukkuutta palvelun tuottamiseen maksuseteleillä. Tämä saattaa heikentää hoidon tai kuntoutuksen laatua ja vaikuttavuutta.

8d. Mahdollistaako maksusetelijärjestelmä asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Epäselväksi jää, milloin asiakkaalla olisi oikeus maksusetelin käyttämiseen. Mille tasolle asiakasmaksut tulevat jäämään ja onko asiakkaalla mahdollisuus itse ostaa lisäpalveluita maksusetelin päälle.

Palvelujen valinnan tueksi asiakkaat tarvitsevat selkeää, helppokäyttöistä, puolueetonta ja faktapohjaista tietoa sekä tarvittaessa asiantuntijan ohjausta. Toisaalta esitetty malli edellyttää sitä, että asiakkaalla on oltava kykyä arvioida omaa palveluntarvettaan sekä eri palveluvaihtoehtoja. Maksusetelijärjestelmässä asiakkaan valinnanvapauden helpottamiseksi tulisi olla käytettävissä tietoa palveluntuottajasta esim. henkilöstörakenteesta, erityisosaamisesta sekä hoidon tuloksista kuten esim. uusintakäynnit, uusintaleikkaukset, infektioiden määrät jne.

9. **Lakiluonnoksen 4 luvussa** säädettäisiin asiakkaan mahdollisuuksista valita maakunnan liikelaitos ja sen toimipiste. Antavatko säännökset asiakkaalle tarkoituksenmukaiset mahdollisuudet valita palvelujen tuottaja?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa**

Vapaamuotoiset huomiot

Valinnanmahdollisuuden tarkoituksenmukaisuutta on vaikea arvioida osittain epäselvän esitysluonnoksen ja monimutkaisen palvelurakenteen vuoksi.

10. **Lakiluonnoksen 5 luvussa** säädettäisiin asiakassetelin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä.

10a. Ovatko säännökset asiakkaan aseman ja oikeuksien näkökulmasta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Asiakassetelin käyttö edellyttää, että asiakkaalla on puolueetonta tietoa asiakassetelin palveluntuottajista päätöksen teon tueksi. Esitysluonnoksessa jää Tehyn näkemyksen mukaan epäselväksi miten asiakassetelillä tuotettavat palvelut määritellään ja miten turvataan asiakkaan oikeus tarvitsemaansa kokonaisuhoitoon. Esimerkiksi miten valvotaan, että asiakassetelin palveluntuottajalla on palvelutoiminnan luonnetta vastaava koulutettu, osaava hoitohenkilöstö. Tai miten palvelukokonaisuudet avataan asiakkaalle esim. sisältyykö asiakassetelillä tuotettavaan palvelukokonaisuuteen myös postoperatiivinen kuntoutus? Tämä jää Tehyn mukaan epäselväksi; kuka vastaa asiakkaan oikeudesta saada terveydenhuoltolain tai sosiaalihuoltolain mukaisia palveluita asiakassetelillä hankitun palvelun aiheuttaman tai sen seurauksena syntyneen palvelutarpeen vuoksi esim. kuntoutus, komplikaatioiden seuraukset.

10b. Turvaako asiakassetelijärjestelmä maakunnalle riittävät ohjaus- ja vaikutusmahdollisuudet järjestämisvastuun kannon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Lakiluonnoksessa esitetään, että vähintään 15 % muista kuin suoran valinnan palveluista tai palveluista joihin ei liity julkisen vallan käyttöä, tai jotka eivät ole vaativia ja keskitettäviä, tulisi tuottaa asiakassetelillä. Tehyn näkemyksen mukaan tämä rajaa maakunnan mahdollisuutta itse päättää palveluiden ohjauksesta ja resursseista, sillä asiakassetelituottajien ohjaaminen voi olla käytännössä vaikeaa.

Tehyn mukaa esitetty malli asiakassetelijärjestelmästä johtaa erikoistason palvelujen yhtiöittämiseen. Mikäli maakunnan on yhtiötettävä omat palvelunsa, joiden vaihtoehtona maakunta haluaisi tarjota myös asiakasseteliä, tulee tämä johtamaan erikoissairaanhoidon osaamisen sekä päivystyspalveluiden tason ja saatavuuden laskuun. Nykyisen laadukkaan erikoissairaanhoidon pirstominen johtaisi siihen, että etenkin vaikeiden sairauksien ja tapaturmien hoito vaarantuu.

Yhtiöittämisestä johtuen yhteisten kliinisten tukipalvelujen, kuten kuvantamis- ja laboratoriopalveluiden, käyttö ja alueellisen synergiaedun hyödyntäminen, on käytännössä jatkossa mahdotonta. Tämä on Tehyn näkemyksen mukaan ristiriidassa sote-uudistuksen alkuperäisten tavoitteiden kanssa ja johtaa hyvin toimivien alueellisten keskitettyjen palvelukokonaisuuksien purkamiseen.

Tehyn näkemyksen mukaan lakiesityksessä jää epäselväksi miten maakunta pystyy hallinnoimaan ja ohjaamaan erilaisten palveluntuottajien kanssa solmittavia ostopalveluita tai alihankintasopimuksia.

10c. Ovatko asiakassetelijärjestelmän käyttöönottoa koskevat maakunnan päätöksentekoa koskevat rajaukset riittäviä ja turvaavatko ne asiakkaan valinnanvapauden toteutumisen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa**

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan 15 % vähimmäistason määrittämien asiakassetelillä tuotettavien palveluiden osuudeksi rajoittaa maakuntien oikeutta päättää alueellisesta palvelutuotannosta. Se ei riittävästi huomioi myöskään maakuntien eroavuuksia, esim. erikoiset maakunnat, sairastavuus, maatiiteelliset rakenteet jne.

Tehyn näkemyksen mukaan asiakassetelijärjestelmä tulee johtamaan merkittävään erikoissairaanhoidon palveluiden yhtiöittämiseen. Tämä puolestaan lisää kilpailua erikoisosaajista ja aiheuttaa päällekkäistä resurssointia ja investointeja. Asiakkaalla on jo nykytilanteessa varsin laaja valinnanvapausmahdollisuus esim. valita julkinen erikoissairaanhoidon palvelun tuottaja.

11. **Lakiluonnoksen 6 luvussa säädettäisiin** henkilökohtaisen budjetin käytöstä asiakkaan valinnanvapauden lisäämisessä. Mahdollistavatko säännökset asiakkaalle riittävät mahdollisuudet vaikuttaa tarvitsemiensa palvelujen toteutukseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa?

Vapaamuotoiset huomiot

Henkilökohtainen budjetti mahdollistaisi asiakkaalle laajat vaikutusmahdollisuudet tarvitsemiinsa palveluihin. Tältä osin esitys on kannatettava. Olennaista tulee olemaan riittävä ohjaus ja neuvonta palveluiden valinnassa, sekä helposti saatavilla oleva selkeä laatu-tieto palveluista.

Erityistä huomiota tulee kiinnittää riittävän moniammatilliseen erikoisosaamiseen palvelutarpeen arvioinnissa.

Tehyn näkemyksen mukaan lakiesityksen mukaiseen henkilökohtaisen budjetin käyttöön ottoon tulisi siirtyä vaiheittain tai kohtuullisen siirtymäajan jälkeen.

12. Valinnanvapauslainsäädännön myötä esitetään potilaslakiin ja sosiaalihuollon asiakaslakiin lisättäväksi uusi luku päätöksenteon tukemisesta (tuettu päätöksenteko).

Valinnanvapauslainsäädäntöön sisältyisi potilaille ja asiakkaille erilaisia valinnanmahdollisuuksia (muun muassa suoran valinnan palvelut, maksuseteli, asiakasseteli ja henkilökohtainen budjetti). Näissä erilaisissa valintatilanteissa asiakkaat voivat tarvita tukea valintoja tehtäessä. Onko tuettua päätöksentekoa koskevat säännökset tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehy ei kannata tuettua päätöksen tekoa lakiesitysluonnoksen mukaisella tavalla. Ehdotetussa valinnanvapausmallissa palvelujärjestelmä on monimutkainen sisältäen erilaisia palvelutuottajia ja ketjutettuja palvelukokonaisuuksia. Tehyn näkemyksen mukaan ehdotettu malli tulee lisäämään asiakasohjauksen tarvetta huomattavasti kaikilla palvelujärjestelmän tasoilla ja on lakiesityksessä yksi tärkeimmistä jatkotyöstämisen kohteista. Asiakkaan palveluohjaus on palvelujärjestelmän ja palveluntuottajien velvollisuus. Tehyn mukaan asiakasohjaus edellyttää ammatillista osaamista, jota ei voi hoitaa vapaaehtoistyönä ilman koulutusta tai asemaa palvelujärjestelmässä.

13. **Lakiluonnoksen 7 luvussa** säädettäisiin palvelun tuottajien hyväksymis- ja sopimusmenettelyistä.

13a. Ovatko säännökset hyväksymismenettelyistä uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan erilaiset sopimukset tulevat edellyttämään maakunnassa huomattavaa hallinnollista rakennetta ja sopimusoikeutta tuntevaa asiantuntijaresurssia.

13b. Ovatko säännökset sopimusmenettelyistä uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Suoran valinnan palveluiden tuottajien tuottama palveluvalikoima tulee olla määritelty. Palveluntuottajilla tulee olla selkeät kriteerit moniammatillisesta henkilöstöstä sekä laatuvaatimuksista. Lisäksi asiakkaalla tulee olla käytettävissään luettelo palveluntuottajista, jossa on laajapohjaista faktatietoa tuottajista.

Maakunnalla ei ole keinoja maksusetelin tai henkilökohtaisen budjetin palveluntuottajien ohjaamiseen tai valvontaan. Tehyn näkemyksen mukaan maakunnan tulee järjestämisvastuullisena määrittellä suoran valinnan palvelukokonaisuudet; ko. palveluntuottajilta vaadittava erikoisosaaminen, valittavien palvelukokonaisuuksien sisältö sekä laadun hallintaan liittyvät edellytykset.

Toisaalta lakiluonnoksessa esitetty malli antaisi maakunnille varsin laajat vapaudet päättää palveluista. Tehyn mukaan vaarana on, että Suomeen tulisi 18 erilaista järjestelmää ja eroavaisuudet maakuntien välillä voisivat vaikeuttaa kansallista ohjausta tai sellaisten palvelujen tuottajien toimintaa, jotka toimivat useammassa maakunnassa.

14. **Lakiluonnoksen 8 luvussa** säädettäisiin palvelujen tuottamisesta ja palvelun tuottajien velvoitteista. Ovatko säännökset uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Yhtiöittämisvelvoitteesta tulee luopua. Sen vaikutukset henkilöstöön ja asiakkaiden hoitoon ovat vaikutuksiltaan arvaamattomia.

Palveluntuottajille tulee säätää laajapohjainen yhteiskuntavastuun velvoite, joka sisällöllisesti olisi laajempi kuin velvoite esim. tilinpäätöslukujen julkisuuteen. Yhteiskuntavastuun lainsäädäntöön tulisi liittää mm. velvoite osallistua sote-henkilöstön kouluttamiseen, jatkuvaan ammatilliseen täydennyskoulutukseen ja yhteistoimintaan sekä vastuu komplikaatioiden hoidosta ja rahoituksesta. Lisäksi tulee harkita myös taloudellisen voiton säätely, mikäli joiltain osin julkisesti rahoitettuja palveluita tuotetaan yksityisesti.

Lakiluonnoksen esitystä, jossa palveluntuottajilla on velvoitteita raportoida tietoja palvelutoiminnastaan asiakkaiden valinnanvapauden tueksi, on kannatettava. Kuitenkin Tehy pitää ongelmallisena sitä, että maakunnalla ei ole tosiasiallisia mahdollisuuksia ohjata tai valvoa palvelutoiminnan sisältöä tai laatua, vaan se jää palvelun tuottajan itsensä arvioitavaksi.

Palveluntuottajalle asetettavat raportointivelvoitteet ja tietojärjestelmien vaatimukset voivat kustannussyistä toisaalta estää pienten palveluntuottajien tai itsenäisten ammatinharjoittajien toimimisen markkinoilla.

15. Lakiluonnoksen 9 luvussa säädettäisiin palvelun tuottajalle suoritettavista korvauksista.

15a. Ovatko suoran valinnan palveluita koskevat kiinteän maksun osuus ja sen määräytymistä koskevat edellytykset riittäviä turvaamaan palvelujen riittävä rahoitus?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan kiinteä tarveperusteinen maksu on periaatteessa kannatettava, mutta malliin liittyy myös riskejä, jotka tulee tässä vaiheessa tunnistaa ja korjata toimintamallia. Kaavaillussa mallissa riskinä on matalalle tasolle jäävä kapitaatiomaksu, jolloin vaarana on mm. potilaiden alihoito. Korkea kapitaatiokorvaus tarkoittaisi huomattavia voittoja niille palveluntuottajille, jotka onnistuisivat saamaan listoilleen perusterveitä ja vähemmän palveluita tarvitsevia asiakkaita.

Kiinteä korvaus voi siis kannustaa palveluntuottajia keskittymään vähän palveluja tarvitseviin tai asiakkaisiin, joilla on lyhytaikainen palvelutarve. Näin maakunnan liikelaitoksen hoidettavaksi saattaisi ohjautua vain paljon erilaisia ja eritasoisia palveluita tarvitsevat tai laaja-alaista palveluntarvetta tarvitsevat asiakkaat, jolloin kustannukset kasautuisivat sinne.

15b. Ovatko säännökset muista korvauksista uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin**
- c. ei pääosin

- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Suoran palvelun tuottajille maksettavien muiden korvausten avulla voidaan ottaa huomioon maakunnallisia erityispiirteitä ja kohdentaa hoitoa alueellisen tarpeiden mukaisesti.

16. **Lakiluonnoksen 11 luvussa** säädettäisiin lain voimaantulosta. Ovatko 71 §:n mukaiset siirtymäsäännökset uudistuksen tavoitteiden kannalta tarkoituksenmukaisia?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin
- d. ei**
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan lain siirtymäsäännökset ja perustelut ovat ristiriitaisia ja epäselviä. Lain voimaan tulon aikataulu on epärealistinen ja voi aiheuttaa riskejä asiakkaan palvelutoiminnan jatkuvuudelle. Valinnanvapauslainsäädännön osalta tulee edetä portaittain, sitä ei tule säätää liian kovassa kiireessä.

Tehyn näkemyksen mukaan tilanne ei ole tasa-arvoinen yksityisille ja uusille vasta perustettaville julkisille yhtiöille. Yksityiset sosiaali- ja terveyskeskukset voisivat aloittaa toimintansa jo heti 1.1.2019, mutta maakunnallisia yhtiöitä ei voisi käytännössä perustaa ennen kuin maakunnan sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämisvastuun siirtymistä kunnilta maakunnille. Monimutkainen palvelujärjestelmä, suoran valinnan sosiaali- ja terveyskeskuksissa ja suun terveydenhuollon yksiköissä, maksu- ja asiakaseteleillä sekä henkilökohtaisella budjetilla tuotettavien palveluiden toteuttaminen vaatii valmistelua ja ohjausta sekä tarkempaan ehdotetun mallin vaikuttavuusarviointia.

17. Antaako esitys maakunnille riittävät edellytykset järjestämisvastuun toteuttamiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Maakuntien vastuut ja velvoitteet ovat vaativat ja moninaiset. Maakunta kantaa viime kädessä vastuun kokonaisuudesta, haja-asutusalueista, vaativimmista ja monisairaista asiakkaista sekä palvelujen turvaamisesta esim. konkurssien jälkeen (tämä todentunut myös Pohjoismaissa). Palvelutoiminnan laaja-alaisuuden vuoksi maakuntien johdon on oltava monialainen. Mukana on oltava vahvaa hoitotyön johtamisosaamista ja henkilöstön edustajien tulee olla mukana kaikessa valmistelu- ja kehittämistyössä.

Lakiesityksen mukaisena valinnanvapauslainsäädäntö vaikeuttaa maakunnan järjestämisvastuun toteuttamista. Se ei anna maakunnalle riittävästi mahdollisuutta ohjata tai valvoa järjestämisvastuuseen kuuluvaa palvelutoimintaa.

18. Antaako esitys riittävät edellytykset sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoiden syntymiseen?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Kysymys tuo heti ajatuksen siitä, että lähtökohtaoletuksena on, että sote-markkinat tuovat hyötyä? Yritysten näkökulmasta tämä antaakin suuret mahdollisuudet, kun taas veromaksajien ja asiakkaiden näkökulmasta taas välttämättä ei.

Tehyn näkemyksen mukaan lakiesitys avaa merkittävästi sosiaali- ja terveystalouden markkinoita. Se siirtää merkittävän osan julkisten sosiaali- ja terveystalouden tuotannosta yksityisten toimijoiden tuotettavaksi. Esitetty malli tulee todennäköisesti johtamaan terveystalouden keskittymiseen kaupunkiseuduille. Malli suosii myös suuria sosiaali- ja terveystalouden tuottajia ja edesauttaa markkinoiden keskittymistä tietyille toimijoille. Toisaalta palvelun tuottajille asetetut vaatimukset saattavat johtaa pienten palveluntuottajien karsitumiseen markkinoilta.

18b. Antaako esitys riittävät edellytykset pienten toimijoiden toimimiseen sosiaali- ja terveydenhuollon markkinoilla?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Jos ei, miten esitystä tulisi muuttaa?

Pienille palveluntuottajien mahdollisuuksia toimia markkinoilla tulee mahdollisuuksien mukaan kohtuullistaa, esim. varmistamalla ettei yhteisiin tietojärjestelmiin liittyminen aiheuta liiketoimintaan nähden kohtuuttomia kustannuksia.

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan palvelutoiminta tulee keskittymään suurille monialaisille sosiaali- ja terveystalouden tuottaville yrityksille. Pienten palveluntuottajien tai itsenäisten ammattiharjoittajien toimimiseen markkinoilla vaikuttaa lopulliset palveluntuottajille asetettavat velvoitteet tai mm. yhtenäisistä tietojärjestelmistä aiheutuvat kustannukset.

19. Miten ihmisen lisääntyvä mahdollisuus valita palveluntuottaja ja vaikuttaa siten palveluihinsa vaikuttaa ihmisen hoitoon?

Mahdollisuus valita palveluntuottaja saattaa vaikuttaa myönteisesti asiakkaan hoitoon sitoutumiseen. Toisaalta esitetty malli voi lisätä tiettyjen sosiaali- ja terveyspalveluiden kysyntää. Tämä voi johtaa epätarkoituksenmukaiseen ylihoitoon tai laaja-alaisia ja pitkäaikaista hoitoa tarvitsevien potilaiden alihoitoon.

20. Onko laki tarkoituksenmukainen hammashoidon näkökulmasta?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Suun terveydenhuollon yksikön valinta erillisenä sosiaali- ja terveyskeskuksista tai suun terveydenhuollon palveluista osan toteuttaminen, ehdotetun mallin mukaisesti maksusetelillä, voi johtaa suun terveydenhoidon eriytymiseen irralliseksi osaksi potilaan muusta terveydenhoidosta. Ehdotettu malli ei ota riittävästi huomioon suun terveyden merkitystä osana asiakkaan kokonaisterveyttä. Suun terveyden yksikön valinta erillisenä voi johtaa myös hoidon viivästyamiseen muussa potilaan terveydenhuollossa esim. jos potilaan suun terveydenhoito onkin potilaan terveydentilan kannalta ensisijainen. Tehyn näkemyksen mukaan tulee erityisesti varmistaa suun terveydenhuollon ammattihenkilön toteuttama ikääntyneiden suun terveydenhoito osana asiakkaan kokonaishoitoa myös valinnanvapauslainsäädännön voimaan tulon jälkeen. Suun terveydenhuollon valinnanvapaus lisäänee kustannuksia, kun suun terveydenhuollon palveluiden saatavuus paranee ja asiakas voi valita yksityisen palveluntuottajan julkisen sektorin asiakasmaksuilla.

21. Onko uudistuksen vaikutukset arvioitu näkemyksenne mukaan oikein ja riittävästi?

- a. kyllä
- b. kyllä pääosin
- c. ei pääosin**
- d. ei
- e. ei kantaa

Vapaamuotoiset huomiot

Tehyn näkemyksen mukaan vaikutusarvioinnissa korostuu asiakkaan mahdollisuus valita palveluntuottaja. Kuitenkin esitetyn valinnanvapausmalli on Tehyn mukaan ristiriidassa sote-uudistuksen alkuperäisten tavoitteiden (palveluintegraatio, kustannusten hillintä, terveys- ja hyvinvointierojen kaventaminen) kanssa. Esitetystä valinnanvapausmallista ei ole riittävästi arvioitu mallin vaikutuksia palvelutoiminnan painopisteen siirtymiseen julkiselta sektorilta yksityisen sektorin tuotettavaksi. Tällä voi olla merkittäviä vaikutuksia, jos esim. yksityisen palveluntuottaja ei äkillisesti pystykään tuottamaan vastuullaan olevia palveluita eikä järjestämisvastuussa olevalla maakunnalla ole taloudellisia tai henkilöresursseja järjestää puuttuvia palveluita.

Esitysluonnoksessa ei myöskään ole arvioitu vaikutuksia sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöön lainkaan. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöiden alueellinen ja erikoisalakohtainen riittävyys ja alan vetovoimaisuus on Tehyn mukaan kriittinen tekijä julkisten sosiaali- ja terveyspalvelujen turvaamiseksi.

Valinnanvapauslainsäädännössä ei myöskään ole otettu riittävästi kantaa maakunnissa tarvittavaan sopimusoikeudelliseen osaamiseen tai monialaisen johtamisen merkitykseen eri palvelumuodoissa. Mallilla voi olla merkittäviä vaikutuksia alan koulutuksen järjestämiseen sekä tutkimus- ja kehittämistoimintaan.

22. Miten arvioitte uudistuksen vaikuttavan oman taustaorganisaationne tai jäsenorganisaatioidenne asemaan?

Tehyn näkemyksen mukaan esitetyllä valinnanvapausmallilla on merkittäviä vaikutuksia sosiaali- ja terveyshuoltoalan ammattihenkilöstöön. Ehdotettu malli ei saa johtaa sosiaali- ja terveysalalla määräaikaaisuuden kasvuun tai työehtosopimuksilla kikkailuun.

Valinnanvapauslainsäädäntö ei saa lisätä henkilöstön kuormittuneisuutta, epävarmuutta, alentaa henkilöstömitoituksia tai vähentää muutoksessa alaa tuntevien esimiesten määrää. Uusimpien työolotutkimusten mukaan sosiaali- ja terveysalan henkilöstö ja esimiehet ovat jo nyt muita aloja kuormittuneimpia. Koulutuksen järjestäminen, työssä oppiminen ja opiskeluun liittyvät harjoittelumahdollisuudet kaikille sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöille on turvattava myös esitetyssä monituottajamallissa. Uudistuksessa on varmistettava myös terveystieteellinen tutkimus- ja kehittämistoiminta mm. työnjakomallien tarkoituksenmukainen kehittäminen asiakkaan hoidon parhaaksi. Tehyn mukaan uudistuksessa on turvattava ammattihenkilöiden mahdollisuus urakehitykseen ja kliinisen osaamisen syventämiseen.

23. Muut vapaamuotoiset huomiot hallituksen esitysluonnoksesta.

Tehy pitää tärkeänä henkilöstön osaamisen jatkuvaa kehittämistä työuran eri vaiheissa ja mahdollisuutta urakehitykseen. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstön osaamista tulee hyödyntää ja ammattiryhmien välistä työkajoa tulee kehittää edelleen. Koulutettu hoitohenkilöstö on suurin ammattiryhmä sote-palveluissa. Sen osaamista ei voi johtaa, ilman hoitotyön johtajia, jotka tuntevat henkilöstön koulutuksen, osaamisen ja sen kehittämistarpeet sekä asiakkaiden palvelutarpeet. Tehy painottaa muutoksissa monialaisen johtamisen merkitystä. Hoitotyön johdon on oltava mukana jo väliaikaishallinnossa. Henkilöstön edustajien riittävä ajankäyttö, on turvattava myös väliaikaishallinnossa. Lisäksi uusissa organisaatioissa on varmistettava työsuojelun organisointi ja vahva asema.

Sote-uudistuksen yhtiöittämisvelvoitteella ja valinnanvapausmallilla on arvaamattomat vaikutukset henkilöstön asemaan. Kuvaavaa on se, että vaikutuksia henkilöstön asemaan ei ole lakiesityksessä edes arvioitu. On kuitenkin ennakoitavissa, että yhtiöittämisvelvoitteen ja laajan valinnanvapauden toteuttaminen johtaa koulutetun hoitohenkilöstön osalta monenlaisiin negatiivisiin seurauksiin.

Epätuoreiden työsuhteiden määrä tulee sote-alalla lisääntymään. Tämä on suoraa seurausta siitä, että sote-keskusten asiakkailla on mahdollisuus tietyin väliajoin vaihtaa sote-keskusvalintaansa. Työnantajat pyrkivät tasaamaan työvoiman tarvetta tarjoamalla työntekijöille määräaikaaisia työsopimuksia. Todennäköisesti sote-alan työntekijöille tarjotaan jatkossa myös yhä enenevässä määrin nolla-sopimuksia ja vuokratyötä. Tämä heikentää erityisesti naisten työehtoja. Esitetty valinnanvapausmalli heikentää tasa-arvon toteutumista Suomessa, koska naiset pääsevät vakituiseen työsuhteeseen jo muutenkin miehiä myöhemmin.

Epättyypillisten työsuhteiden lisääntymisellä on todennäköisesti myös negatiivisia palkkausvaikutuksia. Määräaikaisen työntekijän neuvotteluasema on heikompi kuin vakituisen työntekijän. Määräaikaisen työntekijän on myös vaikeampi päästä ammatilliseen täydennyskoulutukseen. Tällä on vaikutusta työntekijöiden työmarkkina-asemaan ja työllistymismahdollisuuksiin jatkossa. Täydennyskoulutuksen puutteet vaikuttavat myös potilasturvallisuuteen ja hoidon laatuun.

Sote-uudistuksen toteutumisen kannalta henkilöstön sitoutuminen työhön ja työtehtäviin on ensiarvoisen tärkeää. Määräaikaisuuden lisääntyminen vaikuttaa negatiivisesti henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja alan vetovoimaisuuteen.

Henkilöstön sitoutuminen voidaan turvata vain, jos yhtiöittämisvelvoitteesta luovutaan ja valinnanvapaus toteutetaan hallitusti ja riittävän pitkän ajanjakson kuluessa. Lähtökohtana on pidettävä sitä, että työntekijöiden työsuhte-etuudet eivät heikkene.

24. Yksilöidyt säädösmuutosehdotukset.

Yhtiöittämisvelvoitteesta tulee luopua. Yhtiöittämisvelvoitteen vaikutukset laajan ympärivuorokautisten päivystyspalveluiden toteutumiseen ja erityisosaajien riittävyteen on arvioitava paremmin.

Valinnanvapausmallin ja yhtiöittämisvelvoitteet vaikutukset alan henkilöstöön on arvioitava.

Olemassa olevia integroituja palvelumalleja ei saa pirstoa.

Toimivasta erikoissairaanhoidosta tulee pitää kiinni.

Valinnanvapausmalliin tulee edetä asteittain ja hyödyntäen pilotointikokeilujen tuloksia.

Eri toimijoiden vastuut ja osaamisvaatimukset on säänneltävä tarkemmin, esim. työnjako ja hoidon porrastus.

Asiakkaiden oikeus yhdenvertaisiin sote-palveluihin edellyttää palveluvalikoiman ja palvelukokonaisuuksien sisällön määrittelemistä, erityisesti suoran valinnan palvelujen osalta.

Palvelujen sisältö ei voi vaihdella maakuntien välillä liikaa, jotta asiakkaat eivät joudu perustuslain näkökulmasta eriarvoiseen asemaan.